

ՍՎԵՏԼԱՆԱ ՀՈՎՀՎԱՆՆԵՍԻ
ՆԱՎԱՍԱՐԳՅԱՆ

ՀՀ Ժողովրդական արտիստ,
Պետական մրցանակի դափնեկիր,
«Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց»ի շքանշանակիր,
Պրոֆեսոր

Բնականության հանճար, հրավառ վարպետ... Ժամանակն իրենն էր, ինքը՝ ժամանակինը: Համաշխարհային սրեղծագործական խնորունների ներսում էր, ժամանակակից ուղղություններից ներսած, սակայն և ոչ մի միջոց չնսնամացրեցին նրանում հայերենի հուժկու բնագոր, որը ծնվել էր իրենից շար առաջ և այդպիսին պիտի փոխանցվեր հետնորդներին պրոֆեսիոնալ գյուղերի հետ մեկտեղ:

երաժշտությամբ: Մյուսը՝ Եղիշե Չարենցը, որը Հայպետհրապուստ գեղարվեստական գրականության բաժնի վարիչ լինելու փարիներին փայլազարության հանձնեց պարսկու առաջին լուրջ գործն ու վերնագրեց՝ «Պիոներական քայլերգ»:

14-ամյա Առևոյի սիմֆոնիկ նվագախմբի հետ Բեթհովենի դաշնամուրային առաջին Կոնցերտի կատարմանը ներկա Լենինգրադի կոնսերվատորիայի պրոֆեսոր Նաթան Պերելմանը նշում է իր նոթարտություն. «Պետք է հիշել այս պատանու անունը, նրան դաշնակահարի փայլուն ապագա է սպասում»: Եվ ընդամենը մի քանի տարի անց Մոսկվայի կոնսերվատորիայում Բաբաջանյանի ուսուցիչ Կոնստանտին Իգումնովը նրան համեմատում է XX դարի խոշորագույն կոմպոզիտոր, դաշնակահար Սերգեյ Ռախմանինովի հետ: Ի դեպ՝ Բաբաջանյան-դաշնակահարի մասին հիացումով են խոսել Ս. Ռիխտերը, Է. Գիլելսը...

Ժամանակակիցների հիշողության մեջ այսօր էլ կենդանի են Բեթհովենի «Ապաստանար»ի, Բալա-

ԿԱՏԱՐՈՂՎԱԿԱՆ ԱՐԿԵՍՏ-ՄԵԿԵՄԱՐԱՄՈՒՅՈՒՆ

Հողմով քերած մի հասիկ էր, որից վեր խոյապավ արդի հայ երաժշտության կենսալ ծառը...

Ս. ՆԱՎԱՍԱՐԳՅԱՆ

Դաշնամուրն էր Առևո Բաբաջանյանի կյանքի դոմինանտը: Դաշնամուրի միջոցով, թե՛ դաշնամուրի շուրջ, այսպես թե այնպես, հյուսվել էր իր կյանքի գեղեցիկ պարամոթյունը:

Եվ, սակայն, ուրիշ ի՛նչ գործիք պիտի խոսեր նրա լայնահունչ հոգու հետ, ուրիշ ի՛նչ գործիք պիտի պարաստաներ մերքի նման մասշտաբայնությանը, խառնվածքի ամբողջականությանը: Եվ ֆակտորային ու գունային իր ճոխությամբ ուրիշ ի՛նչ գործիք կարող էր նման թռիչք տալ երևակայությանը:

Արքայական դաշնակահար էր, առասպելական: Համակ ապրում էր դաշնամուրի առջև: Բաբաջանյանական հյուրեղ, դյուրիչ չայնը, թվում էր, գալիս էր դաշնամուրի հոգու խորքերից, չեռքերն էլ՝ ինչպես առյուծի թաթեր, ուղղակիորեն սրեղների շարունակությունն էին: Երաժիշտը՝ դաշնամուրը, կարծես, «խաղալիք» լիներ հսկայի չեռքերում: Ոգեշունչ արտիստ՝ խորաթափանց, հուզառար, ինչպես էր կարողանում ենթարկել իրեն փոթորկալի փնտրումները, որչափ կատարյալ էր չափ ու չևի մեջ, ու թեթև ... երանելի այն թեթևությամբ, որն ուղեկիցն է մշտական ճշմարիտ կատարյալի:

Ճակատագրի բարեհաճ կամքով հայ մշակույթի մեծերից երկուսն օրինեցին արվեստում նրա անցնելիք ճանապարհը: Մեկը՝ Արամ Խաչատրյանը, որն ընդրեց նրան համադասարանցիների միջից իբրև առավել շնորհալի և հորդորեց զբաղվել

կիրևի՝ «Իսլամել»ի, Ռախմանինովի սրեղծագործությունների, հարկապես դաշնամուրային 2-րդ Կոնցերտի, պրելյուդների բաբաջանյանական բացառիկ կատարումները:

Բաբաջանյան դաշնակահարն, անշուշտ, երևույթ էր, և՛ երևույթ՝ համաշխարհային կատարողական արվեստում րեղ գրած ամենաբարձր չափանիշներով: Նման արտիստի ի հայտ գալը հայ կատարողական երկնականարում ինքնին հեղաշրջում էր ժամանակի դաշնակահարական մրաժողության, աշխարհայեցողության մեջ և շրջադարձային եղավ հայ դաշնակահարական դպրոցի ձևավորման ու զարգացման ճանապարհին:

Ա. Բաբաջանյան կոմպոզիտորի մասին էլ կարելի է թերևս ասել նույնը, ինչն ասում էին Մորիս Ռավելի մասին. «Գրել է քիչ, բայց միայն գլուխգործոցներ»:

Բաբաջանյանը մեծ էր ինչպես մեծակրթավ, այդպես էլ փոքր ծավալի գործերում՝ հանդուգն «Կապրիչչո»ում ու «Էքսպրոմպ»ում, կայծկլիտուն «Վաղարշապատի պար»ում «Պոեմ»ում, թախծուր «Էլեգիա»ում նաև, որը գրեց Ա. Խաչատրյանի մահվան բոթն սրանալու փայլորություն փակ: Աչքի առաջ եկավ պահը, երբ Վարպետը հուզված լսում էր «Քանի վուր ջան իմ»ն արցունքի կաթիլն էլ դանդաղորեն սահում էր այրի վրայով ... Սայաթ-Նովայի սքանչելի մեղեդին «Էլեգիա»ում վերստին կենդանացավ՝ անցյալն ու ներկան կամրջած:

Երաժշտական ՅՈՒՆԵՍԿՈ 1-2(40-41)2011

1940-ականների վերջերին սկիզբ առավ կոմպոզիտորին միջազգային ճանաչում բերած գործերի հիրավի «ոսկեդարասի» անչրեք: «Պոլիֆոնիկ սոնատ» (Պրելյուդ, Ֆուգա, Տոկկատո)՝ ժանրային հնարավորությունների արտահայտման առումով, փայլուն մի գործ, բացառիկ համարչակ ու հնարամիտ: Կոմպոզիտորի գրիչը թռչում է այնպիսի թեթևությամբ, որ կասկածի փակ ես առնում պոլիֆոնիկ բազմաձայն կառուցվածքի պարկառուկությունը: Դաշնամուրային շքեղ Տրիոն՝ այդ ժանրի առավել սիրված գործերից, որ ցանկացած դաշնամուրային եռյակի նվագացանկում է: Տրիոյի մուկովյան բեմելը՝ հեղինակի, ջութակահար Դավիթ Օյսարասիի և թավջութակահար Սվյատոսլավ Կոնչևիցկու մասնակցությամբ ունեցավ աննախադեպ հաջողություն:

«Հերոսական բալլադ»ը՝ թերևս ամենասիրված, ամենաբարձրաստիճանական գործն է: Պարզ թեմա հիմք վարիացիայով: Իրականում՝ սիրո հանճարեղ խոսարովանություն Հայրենիքին: Ռիթմի քմայք, մեղեդու շքեղություն, գույների խրախմանք, շարժում, կյանք... Կա՞ արդյո՞ք նման գործ համաշխարհային գրականության մեջ: Անհնար էր մտրեմալ այդ սրեղծագործության կատարմանը իր կյանքի օրոք: Ինչպե՞ս էր նվագում՝ իր իսկ հնչյուններից չուղված...

Եթե չեմ սխալվում, 1965-ի ամռանն էր, երբ Առնո Հարությունովիչը Դիլիջանում ավարտեց «Վեց պարկեր» դաշնամուրային շարքը: Անրիպ նյութերը՝ Երևան հասնելուն պես կայծակնային արագությամբ անցան ձեռքից ձեռք:

Կոնսերտիվի սխալմանով գրված, խիստ բանական, ազգային առումով անդեմ գործերն այնքա՞ն հայկական էին՝ հեթանոսական շնչով լեցուն «Մասունցիների պար»ով, «Ժողովրդական»ով, «գուսանական»՝ «Իմպրովիզացիա»ով, «Խորալ»-ով... Եվրոպական համակարգի չոր ու ցամաք անապարտում իսկ ծիլ էր փվել Բաբաջանյանի ոգին, բաբաջանյանական հանճարը:

1972-ին լույս փռեցավ չայնասկավառակա «Պարկերներ»-ի չայնագրությամբ: Երկյուղով մտրեցա Առնո Հարությունովիչին այն իրեն նվիրելու մտադրությամբ: Երկյուղս հասկանալի էր, պաշտելի դաշնակահարի, կոմպոզիտորի դարին պիտի հանչների մի գործի չայնագրություն, որի չգերազանցված կատարողն էր ինքը, և որը, սակայն ես, լսում ու փռեմում էի այլ փռեանկյունից իրենից փարբեր մեկնաբանությամբ:

Արդեն հաջորդ օրը Բաբաջանյանների հյուրընկալ փռան էի, ուրեպրներով լի սեղանի առջև: Ունկնդրումը սարսափելի էր՝ չէր հավանում, չէր էլ քաքցնում հիասթափությունը:

Շուրափույթ բաժանվեցինք... Այդուհանդերձ, ի զարմանս ինչ, փարբներ անց սկսվեցին հեռախոսային զանգեր հեղինակի անունից «Պարկերներ»ն իր փոխարեն այս կամ այն համերգում կատարելու առաջարկով (առողջության վարթարացման պարճառով սահմանափակել էր ելույթները):

1977-ին Ավստրալիայում կայանալիք մրցույթի

մասնակիցներ ընրբելու նպարակով, ինչպես ընդունված էր այդ փարբների, հարուկ հանչնաժողով էր հրավիրվել Մոսկվայում: Առնո Հարությունովիչը հանչնաժողովի անդամ էր, ես՝ նվագողների թվում: Չգված, ինամքով հագնված, գալիս էր բոլոր ունկնդրումներին: Լավ չէր զգում իրեն՝ սկնկայր էր: Խնդրում էի, որ գար բացառապես իմ ելույթների ժամանակ: «Իսկ ինչպե՞ս ասեմ, որ բոլորից լավն եք, եթե բոլորին չլսեմ», - գայրանում էր կեալուրք, կեալարակ:

Վերջին անգամ հանդիպեցինք Երևանի Կոմիտասի անվ. կամերային երաժշտության փռանը իր 60-ամյա հոբելյանին նվիրված համերգում: Բաբաջանյանը Ռուբեն Ահարոնյանի հեպ պիտի կատարեր ջութակի և դաշնամուրի Մոնարք, ես՝ դաշնամուրային «Պարկերներ»-ը:

Պերք էր փռեմել նրան բրոյա փռք ձեռնոցներով, հեպրեմեմի փոքրիկ փռաժքը անհանգիստ չափելիս: Ինչպե՞ս էր բարչրաչայն հանդիմանում ինքն իրեն ելույթին պարչաճ կերպով չպարասարվելու համար: Արտիստն իրենում ամենից վեր էր:

1990-ին Փարիզում կայացած «Հայ մշակույթի օրերի» համերգներից մեկում դարչյալ կատարեցի «Պարկերներ»-ը: Բեմից դուրս գալուն պես հայրենրվեցի անճանոթ մեկի գրկում: Ֆրանսահայ փայլուն մարավորական, հայ կոմպոզիտորների մեճ բարեկամ, «Կատրա» ընկերության նահասգահ Գրիգոր Համբարչումյանն էր: «Վերջապես կենդանի լսեցի», - բացականչեց նա ու ավելացրեց, որ Ա. Բաբաջանյանը բերել էր Փարիզ «6 պարկերով» իմ չայնասկալը, նվիրել իրեն ու ասել. «Ինճ նման չէ, բայց լավ է»: Ժամանակի մեջ մոլորված խոսարովանությունը հասավ ինչ... Կարելի է պարկերացնել սկնածանքի և շնորհակալության ինչպիսի փռք ալիք բարչրացավ մեջս հանդեպ մեճ մարդն ու երաժիշտը:

Տարբներ շարունակ, դեկավարելով Մոսկվայի կոնսերվատորիայի դաշնամուրային ֆակուլտետի ուսանողների ավարտական քննությունների հանչնաժողովը, Բաբաջանյանը, բառիս բուն իմաստով, սպչեցնում էր գոճրնկերներին իր անաչառությամբ:

Ընդամենը մի քանի փարի դասավանդեց Երևանի կոնսերվատորիայում: Ի դեպ, Գ. Գ. Շուրակովիչը մի առիթով ասել է, թե ափսոս, որ Առնոն քիչ է դասավանդում, տալու այնքան բան ունի...: Իրոք ափսո՞ս:

Շուրակովիչի հիշարակին է գրված Բաբաջանյանի լավագույն գործերից մեկը՝ լարային Կվարտետը՝ կորուկ և հաջողված անդրադարչ նոր ժանրին:

Հարգանքի փուրք ...

Շար նման է Ա. Բաբաջանյանին, որի մասին պարմությունն անավարտ կլիներ, եթե չիտավեր հիրավի, համընդհանուր այն սիրո մասին, որը վայելում էր: Առնոն, Առնոշան՝ ինչպես փաղաքշորեն անվանում էին նրան ռուս բարեկամները:

Եվ ինչպես կարելի էր չսիրել նրան՝ արևային էր, մաքուր, պարզ, անմիջական:

Ա. Հ. Բաբաջանյանի ծննդյան 90-ամյակին

Եթե մեզ հեղ լիներ այսօր, պիտի հերքեր թիվն այս, բաբաջանյանական իր կենսառարարքամբ:

Կյանքը սիրում էր նրան, ինքն էլ՝ կյանքը, ինքը՝ Առնո Բաբաջանյանը:

Հողմով բերված մի հարիկ էր, որից վեր խոյացավ արդի հայ երաժշտության կենաց ծառը...

**Խոսք Ա.Բաբաջանյանի ծննդյան
75-ամյակի առթիվ
Կոմիտասի անվ. Կամերային երաժշտության
տուն, 1996 թ.**

«Գավր» համերգասրահում,
Փարիզ, 1990 թ.

Սվետլանա Նավասարդյանը
Էլիզաբեթ թագուհու անվ. մրցույթում, Բրյուսել, 1972 թ.

Սվետլանա Նավասարդյան
Նվիրում մոր հիշատակին
Ա. Խաչատրյանի անվ. համերգասրահում,
Երևան, 1991թ.

«Ասաշի» համերգասրահում, Տոկիո, 2003 թ.

Резюме

Международный научный журнал "Музыкальная Армения" представляет вашему вниманию высокохудожественное *Слово* народной артистки РА, лауреата Государственной премии, кавалера ордена "Святого Месропа Маштоца", профессора Светланы Оганесовны Навасардян на вечере, посвященном 75-летию Арно Бабаджаняна в Доме камерной музыки им. Комитаса.

Summary

International scientific journal "Musical Armenia" publishes the highly artistic "Word" of the artist RA, Laurent of State awards, commander of the Order "Saint Mesrop Mashtots" Svetlana H. Navasardyan during the celebrity of the 75th anniversary of Arno Babajanyan in Chamber Music House after Komitas.